

Nowak, Zenon

Akt rozpoczynający "Wielką Wojnę". List wypowiedni wielkiego mistrza Ulryka von Jungingen z 6 sierpnia 1409 roku

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 79-85

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zenon Nowak

AKT ROZPOCZYNAJĄCY „WIELKĄ WOJNĘ”

List wypowiedni wielkiego mistrza Ulryka von Jungingen
z 6 sierpnia 1409 roku

Badania ostatnich lat nad wojną polsko-krzyżacką (1409—1411), dotyczące w głównej mierze kwestii przygotowania doń obu stron, nie doprowadziły do odnalezienia i opublikowania listu wypowiedniego Zakonu z 6 sierpnia 1409 roku, który stał się bezpośrednią formalną podstawą rozpoczęcia „Wielkiej Wojny”¹. Wprawdzie sam fakt wypowiedzenia wojny Polsce przez wielkiego mistrza, jak i okoliczności z nim związane, są dobrze znane historykom z innych przekazów źródłowych², to jednak nie analizowano dotąd treści listu wypowiedniego wielkiego mistrza³. Do listu tego dotarł już Johannes Voigt, wykorzystując szeroko archiwalia krzyżackie, ale ograniczył się jedynie do krótkiej, jednozdaniowej wzmianki o nim w swym dziele *Geschichte Preussens*⁴. Następni badacze wspominając o tym akcie odwoływali się do dzieła Voigta, nie próbując śladem historyka królewieckiego odszukać go w Archiwum Krzyżackim⁵.

Przeprowadzona kwerenda źródłowa w b. Państwowym Archiwum Królewieckim, przechowywanym obecnie w *Staatliches Archivlager (Archivbestände der Stiftung Preussischer Kulturbesitz)* w Getyndze, pozwoliła na odnalezienie wspomnianego listu w dziale *Ordensfolianten (OF)* w 14 foliancie (kopiariuszu), dawniejsza sygnatura C⁶. Otóż jest on wpisany na stronach 310

1. Por. S. M. Kuczyński, *Wielka Wojna z Zakonem Krzyżackim w latach 1409—1411*, Warszawa 1966 (Wyd. III); M. Biskup, *Z badań nad „Wielką Wojną” z Zakonem Krzyżackim*, *Kwartalnik Historyczny*, t. 66, nr 3, Warszawa 1959, ss. 871—712.

2. Przede wszystkim wymienić należy: J. Długosz, *Historiae Polonicae*, t. 3, Kraków 1876, ss. 580—581; *Scriptores rerum Prussicarum*, hrsg. von T. Hirsch, M. Töppen, E. Strehlke, Bd. 3, Leipzig 1866, s. 301; *Coder epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae (1376—1430)*, (dalej Cod. epist. Vitoldi), ed. A. Prochaska, Kraków 1882, s. 235, nr 498.

3. Por. *Rozbiór krytyczny Annałium Poloniae Jana Długosza z lat 1385—1444*, t. 1, opr. pod kierunkiem J. Dąbrowskiego, Wrocław-Warszawa-Kraków 1961, s. 82, gdzie podano, że „w źródłach tego ważnego aktu nie odnaleziono”.

4. J. Voigt, *Geschichte Preussens von den ältesten Zeiten bis zum Untergang der Herrschaft des Deutschen Ordens*, Bd. 7, Königsberg 1836, s. 8: *Am sechsten August hatte bereits der Hochmeister aus Marienburg dem Könige den Fehdebrief zugesandt, ihm seine Gründe zum Kampfe auseinander setzend.*

5. Na przykład wydawcy *Scriptores rerum Prussicarum*, por. wyżej przypis 2, także S. M. Kuczyński, op. cit., s. 132 oraz M. Biskup, op. cit., s. 674, który przeprowadził kwerendę w Archiwum Krzyżackim w celu rozszerzenia podstawy źródłowej do kwestii przygotowania strony polskiej i krzyżackiej do wojny 1409—1411.

6. List ten nie został uwzględniony w wydawnictwie *Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198—1525*, pars 1, 1, bearb. von E. Joachim, hrsg. von W. Hu-batsch, Göttingen 1948.

i 311 tegoż foliantu jako kopia w tzw. „Justyfikacji” wyroku wrocławskiego (6 I 1420) w procesie polsko-krzyżackim, toczącym się przed sędzią polubownym Zygmuntem Luksemburskim, królem rzymskim i węgierskim, w latach 1419—1420⁷. Celem „Justyfikacji” było uzasadnienie wyroku wydanego przez Zygmunta na korzyść strony krzyżackiej. Polska odrzuciła ten wyrok, uważając go za niesprawiedliwy⁸. We wspomnianym uzasadnieniu sędzia polubowny przytoczył materiał dowodowy przedłożony przez stronę polską w poszczególnych fazach procesu (było ich trzy) — mianowicie w Sączu (8—12 IX 1419), Wielkim Waradynie (dziś Oradea) nad granicą siedmiogrodzką (na przełomie IX i X 1419) i wreszcie we Wrocławiu (6 I 1420). Wśród materiałów przedłożonych przez rzeczników strony polskiej w Sączu, w czasie zjazdu Zygmunta Luksemburskiego z królem Władysławem Jagiełłą, znajdował się także powyższy akt wypowiedzenia wojny przez wielkiego mistrza pod nagłówkiem: *Item producta fuit quedam alia litera diffidacionis, cuius tenor talis est.*

Poza wymienioną „Justyfikacją” z Getyngi zachował się jeszcze jeden jej tekst w Bibliotece Czartoryskich w Krakowie pod sygnaturą Rkp. 234, odkryty i omówiony przez Andrzeja Wojtkowskiego⁹. Po porównaniu obu tekstów okazuje się, że egzemplarz przechowywany w Archiwum Krzyżackim jest pełniejszy, gdyż zawiera między innymi interesujący nas list wypowiedni, którego nie uwzględnił rękopis krakowski¹⁰. Wartość źródłowa „Justyfikacji” getyngskiej (ponieważ sprawa ta wykracza poza poruszane zagadnienia), zostanie omówiona w osobnej publikacji¹¹.

Przechodząc do analizy tekstu samego listu wypowiedniego należy najpierw zająć się jego formą. Jest on napisany w języku niemieckim. Zakon i Polska we wzajemnych stosunkach posługiwały się językiem łacińskim. Odstepstwa od tej praktyki były rzadkie i dotyczyły głównie urzędników obszarów pogranicznych, zwłaszcza krzyżackich, którzy mieli nieraz do dyspozycji tylko pisarzy niemieckich. Znany jest wypadek, że gdy komtur toruński, Eberhard Waldenfels, wystosował list po niemiecku do starosty bydgoskiego, Janusza Brzozogłowego, ten ostatni zwrócił komturowi uwagę, by w przyszłości używał w korespondencji języka łacińskiego, którym posługuje się cały świat¹². Podobnie książę mazowiecki, Siemowit, prosił wielkiego mistrza (26 X 1421) o listy w języku łacińskim, bo inaczej ma trudności w ich odczytywaniu i musi je dopiero przesyłać do swego brata, księcia Janusza¹³.

7. Z. Nowak, *Ze studiów nad procesem polsko-krzyżackim w roku 1420. Justyfikacja Zygmunta Luksemburskiego*, Sprawozdania Towarzystwa Naukowego w Toruniu, 28 (1974), Toruń 1976 (w druku).

8. Por. S. Zajaczkowski, *Studia nad procesami Polski i Litwy z Zakonem Krzyżackim w latach 1420—1423*, Ateneum Wileńskie, t. 7, Wilno 1937, ss. 344 i n.; A. Wojtkowski, *O nowo odkrytym tekście „Justyfikacji” wyroku wrocławskiego w procesie polsko-krzyżackim r. 1419/1420*, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, 1962, nr 3, ss. 533—560.

9. A. Wojtkowski, op. cit., passim.

10. Por. wyżej przypis 7, gdzie donoszę o tym w formie komunikatu.

11. *Ibidem*.

12. *Cod. epist. Vitoldi*, s. 247, nr 508: *Sicuti mihi scripsistis litteram nuperrime, illam nullomodo intellegere potui, pro eo, quod non est scripta idiomate communi totius mundi, puta in latino. Nam dum Romani subiugaverint imperio ipsorum mundum christianitatis, consuecitur a doctoribus unum idioma, quod esset commune omnibus hominibus et hoc in modo latinitas est inventa* (29 IX 1412).

13. K. Forstreuter, *Die deutsche Sprache im auswärtigen Schriftverkehr des Ordens-*

Dem alldurchlauchtsten fürsten und herren, hern waldiswilt künige zu Polen
et. vnr Bruder Ulrich von Jungingen Komtur des Ordens Alldurch
lauchtster fürst und here vnr haben auch geschickte geschriben und bitten lassen
und setzen vor cultury Sendboten solch mündlichgehoren das ir den
Samayten des vorbestiff noch den die cy belegen nicht befehen wöllet
das sie an unserm ordn und an der Einigkeit haben gethan / des künde
vns nyhem andwert werden ap ir das thm wöllet dir nicht So das
dir nicht selber vor euch nuchten freysinckie landt an ruchen und vnser
hieser an speyer die vnt yemmerlich vorhieser und varen musen lassen
So den ir vns mit gewalt wedir got und recht demget / sind als wir
bedenken das ir den Samayten des vorbestiffes befehen wöllet und
darmit außdem antragen gestochen sey So wölen wir vns legen auch
und legen allen den die auch vor men herren haben behoret haben / Wir
wol nur doch der beherrung legen auch nicht be docht hetten / Went ir
aus alle beherrung und misgungunge an grana landt habe genommen
Segen vff unsern hieser crancenburg am Insstag verliuonen im
monat und vnder jore
Hoon, albertus hic pducere tenor talis est

Kopia piętnastowieczna listu wypowiedniego wielkiego mistrza zakonu krzyżackiego, Ulryka von Jungingen z 6 sierpnia 1409 r. (Staatliches Archiivlager Göttingen, OF 14, s. 310–311).

Z traktatów polsko-krzyżackich z czasów Władysława Jagiełły, sporządzonych w języku niemieckim zachował się tylko jeden, dotyczący rozejmu w 1409 roku, który zapośredniczył król rzymski Wacław IV¹⁴. Być może egzemplarz tego traktatu miał swój odpowiednik także w języku łacińskim, lecz nie przetrwał on do naszych czasów. Język niemiecki w owym czasie był już powszechnie używany w korespondencji w północnej i środkowowschodniej Europie, szczególnie przez mieszczaństwo, ale także przez kancelarie państw, po przyswojeniu sobie fachowych pojęć z zakresu prawa i dyplomacji. Na przykład korespondencję między Krzyżakami a wielkim księciem litewskim, Witoldem, prowadzono w języku niemieckim. W kancelarii polskiej natomiast językiem używanym w korespondencji i dyplomacji była przede wszystkim łacina. Z tego należy wnioskować, że skierowanie do króla polskiego tak ważnego aktu, jakim był list wypowiedni, w języku niemieckim było wyrazem lekceważenia¹⁵.

Treść listu jest niesłychanie zwięzła. Wielki mistrz przypomina w nim, że często pisał i prosił króla polskiego, a ostatnio nawet jego poselstwo, aby zrezygnował z popierania „zdrady Żmudzinów” (*den Samayten des vorethnises*), której dopuścili się przeciwko Zakonowi i chrześcijaństwu. Nie mógł jednak doczekać się odpowiedzi na pytanie czy Polska poprze Żmudzinów, czy też nie. Z tego powodu Krzyżacy nie mogli bezpiecznie wyprawiać się do własnej ziemi, tj. na Żmudź, i zaopatrywać tam własne zamki, które w boleści (*yemmerlich*) musieli opuścić i opuścili, z których usunięci zostali przemocą wbrew Bogu i prawu. Gdy więc poznali, że król polski chce poprzeć „zdradę Żmudzinów” i że nastąpiła ona przy jego poparciu, postanowili zabezpieczyć się przeciw niemu i przeciw wszystkim, którzy uważają go za swego pana, chociaż nie zamierzają go ostrzegać, gdyż on bez wszelkiego ostrzeżenia i wypowiedzenia wojny zagarnął całą ziemię, tj. Żmudź (*went ir uns ane alle bewarnunge und untsagunge eyn ganz landt habt genomen*).

Wielki mistrz wraca zatem w tym liście do czasów powstania na Żmudzi, które nazywa zdradą wobec Zakonu. Powstanie rozpoczęło się zajęciem spalaniem zamku Christmemel 31 maja 1409 roku, przy poparciu Witolda, który odstąpił Krzyżakom Żmudź traktatem na Salinie z 12 października 1398, co potwierdził jeszcze raz w roku 1404 wraz z Jagiełłą w Raciążu¹⁶.

Krzyżacy dążyli do uzyskania zapewnienia ze strony króla polskiego, że nie będzie on wspierał Witolda, co oznaczałoby, iż Litwa wraz ze Żmudzią pozostałaby same w walce z Zakonem. W tym celu wielki mistrz słał listy i poselstwa do Władysława Jagiełły z zapytaniem, jak Polska zachowa się w wypadku wojny Zakonu z Litwą¹⁷. Po zjeździe generalnym odbytym 17 lipca 1409 roku w Łęczycy, na którym postanowiono udzielić poparcia Litwie w sprawie Żmudzi, w poselstwie do Prus udali się: arcybiskup gnieźnieński

Landes und Herzogtums Preussens, w: *Beiträge zur preussischen Geschichte im 15. und 16. Jh.*, Heidelberg 1960 (= *Studien zur Geschichte Preussens*, Bd. 7), s. 19.

14. *Die Staatsverträge des Deutschen Ordens in Preussen im 15. Jahrhundert*, Bd. 1 (1398—1437), hrg. von E. Weise, Königsberg 1939, ss. 75—76, nr 74.

15. K. Forstreuter, op. cit., s. 12: nie zawsze można zgodzić się ze stwierdzeniem autora, że list wielkiego mistrza w języku niemieckim do Władysława Jagiełły nie jest *Zeugnis der schärferen Tonart in der Politik*, gdyż każdy taki list wymaga rozważenia w konkretnej sytuacji politycznej.

16. Por. wyżej przypis 14, ss. 9—12, nr 2; ss. 31—40, nr 22—31.

17. *Cod. epist. Vitoldi*, ss. 233—235, nr 498.

Mikołaj z Kurowa, wojewoda kaliski Maciej z Wąsoszy i kasztelan nakielski Wincenty z Granowa. Na spotkaniu z Ulrykiem von Jungingen 1 sierpnia w Malborku posłowie oznajmili, że jeżeli Zakon uderzy na Żmudź, to król polski wyprawi się do Prus¹⁸. Usłyszawszy tę odpowiedź wielki mistrz zdecydował, że wobec tego woli uderzyć na Polskę. Pięć dni po rokowaniach z posłami polskimi został wysłany z Malborka list wypowiedni, ogłoszony publicznie — zgodnie ze zwyczajem — 8 sierpnia w Toruniu, nad granicą polsko-krzyżacką¹⁹.

Długosz podaje, że list wypowiedni wielkiego mistrza doręczony został królowi polskiemu 14 sierpnia w Nowym Korczynie, gdy Krzyżacy oblegali już zamek Dobrzyń²⁰. Natomiast prokurator polski, archidiakon gnieźnieński Mikołaj Kiczka w przedłożeniach w procesie przed Antonim Zeno w 1422 roku w artykule 79 przedstawia, że Zakon po akcie wypowiedzenia wojny, lecz przed doręczeniem go królowi polskiemu, wkroczył do ziemi dobrzyńskiej²¹. Świadkowie ze strony polskiej biorący udział w tym procesie potwierdzają to oskarżenie. Biskup poznański Andrzej Łaskarz oświadczył, że widział krzyżacki list wypowiedni z pieczęcią wielkiego mistrza lub Zakonu i miał go w ręku, oraz że uderzyli oni na Dobrzyń przed wręczeniem tego listu królowi²². Zbigniew Oleśnicki, protonotariusz Stolicy Apostolskiej stwierdził, że czytał ten list, gdyż był wówczas notariuszem królewskim i przebywał w Nowym Korczynie wraz z królem, gdy ten otrzymał akt wypowiedzenia już po inwazji Krzyżaków na Królestwo Polskie²³. Inni świadkowie także potwierdzają te zarzuty, np. marszałek Królestwa, Zbigniew z Brzezia²⁴. Arcybiskup

18. Ibidem; J. Długosz, op. cit., s. 580; por. także S. M. Kuczyński, op. cit., ss. 129—132. Sprawa przebiegu rozmowy poselstwa polskiego z wielkim mistrzem w dniu 1 VIII 1409 budzi w literaturze duże zainteresowanie, zwłaszcza wypowiedź przewodniczącego tego poselstwa, arcybiskupa gnieźnieńskiego Mikołaja z Kurowa. Z protokołu rokowań króla polskiego z wielkim mistrzem pod Racławem w 1414 r. wynika, że posel polski przekroczył pełnomocnictwo królewskie, co stwierdza sam Władysław Jagiełło w rozmowie z Michałem Kūchmeisterem: *Do sprach der konig: meister als du sprichst, wie das ich den bisschoff gesant sulde czu dem meister und sulde ym lassen sagen is, das her der czwhet in das lant czu Samayten so vil das wtder cztheen in das land czu Prussen, das habe ich deme bisschoffe nicht befolgen, herre ist mir wissentlichen denn ich habe dy clage gefurt an den heren romischen konig hin ken Ungern, das euch wol wissentlichen und ist en also* (OF 14, s. 43).

19. *Scriptores rerum Prussicarum*, Bd. 3, s. 301.

20. J. Długosz, op. cit., s. 581.

21. *Lites ac res gestae Polonos Ordinemque Cruciferorum*, ed. I, t. 2, Poznań 1855, ss. 44—45, art. 79: *Item ponit, quod eodem tempore prefatum Wladislaum regem de Regno Polonie dicti fratres de Prussia suis patentibus litteris diffidarunt et post diffidacionem ipsam subito antequam diffidacionis littere hntusmodi ad prefati domini regis noticiam pervenissent ducatum Dobrinensem supradictum iterum rapinis, homicidiis, incendiis et aliis gravissimis afflictionibus subtecerunt.*

22. Ibidem, s. 128: *Respondit vera esse que continentur in ipso articulo et hoc scit, quia litteras diffidacionis vidit cum sigillo appenso magistris sive Ordinis et manu tractavit et legit et credit ipse verum esse, quod dicti fratres invasionem in dicto articulo fecerint contentam antequam dicte littere diffidacionis pervenissent ad dictum dominum regem, quia dominus rex tunc fuit in remotis et ipsi invasionem fecerunt infra secundam vel terciam diem.*

23. Ibidem, s. 233: *Dixit etiam se scire, quod ipsi fratres antequam littere diffidacionis pervenerunt ad dominum regem invaserunt regnum et hoc dixit se scire, quia ipse testis fuit cum domino rege in Nova Civitate et dixit se fuisse presentem, quando dominus rex recipit Novin de invasione facta per ipsos fratres contra ducatum Dobrinensem.*

24. Ibidem, s. 262.

gnieźniński, Mikołaj Trąba, ówczesny podkanclerzy królewski (1403—1412) oświadczył, że list wypowiedni posiadał ze sobą na soborze w Konstancji²⁵.

W procesie przed Zygmuntem Luksemburskim, w „Informacji” przedłożonej przez Polaków w Sączu we wrześniu 1419 roku, zarzuca się Krzyżakom, że trzy dni po akcie wypowiedzenia wojny zniszczyli ziemię dobrzyńską i dopiero wówczas ogłosili go, co zresztą nastąpiło w dużej odległości od miejsca pobytu króla²⁶.

W literaturze przyjmuje się, że atak wojsk krzyżackich na ziemię dobrzyńską rozpoczął się 16 sierpnia 1409 roku²⁷. Tę datę podaje kontynuacja *Kroniki Posiłgego* i *Rocznik Toruński*²⁸. Natomiast kroniki polskie rozpoczęcie najazdu określają na dzień 14 sierpnia²⁹.

Stan wojny w praktyce średniowiecza mógł powstać przez przekazanie aktu wypowiedzenia wojny, tzw. listu wypowiedniego (w języku łacińskim zwanego *littera diffidacionis, diffidatorie*, a w języku niemieckim *absaehereffes, antseggebreeffes, Fehdebrief, entsagung*)³⁰. W liście takim podawano podstawy podjęcia tego kroku i ogłaszano tego, wobec kogo wypowiedziano wojnę — nieprzyjacielem. W układach zawartych między stronami określało się nieraz termin, po którym można rozpocząć wojnę od momentu ogłoszenia listu wypowiedniego, na przykład 6 tygodni. Wypowiedzenie wojny było konieczne w ówczesnej praktyce międzynarodowej, zaś rozpoczęcie wojny bez niego uważano za zdradę³¹. List wypowiedni był więc potrzebny z punktu widzenia prawnego w stosunkach międzynarodowych średniowiecza, aby rozpocząć wojnę, którą uważano za środek ostateczny, gdy środki pokojowe nie przynosiły rozwiązania konfliktu³². Rozpocząć wojnę można było dopiero wówczas, gdy list wypowiedni został doręczony stronie, której wojnę wypowiedziano. Z tego właśnie powodu Polacy skarżyli Zakon na procesach przed Zygmuntem Lu-

25. Ibidem, s. 186: *vidit litteras diffidacionis et secum habuit in civitate Constanciensi*.

26. Staatliches Archivlager w Getyndze, sygn. OF 14, s. 305: *Item quia amplius contra inscriptiones et federa ibidem ante Raczansch facta, predicti magister et Ordo domino rege non cogitante aliquid de guerris et in longa distancia a terris ipsorum videlicet in octuaginta milliaribus Alamanicis constitutis diffidavit et ibi post diffidacionem tribus diebus terram Dobrinensem predictam, que est terris ipsorum contigua cum exercitibus suis vastavit. Ten sam tekst z niewielkimi, nieistotnymi zmianami znajduje się w Bibliotece Czartoryskich, Rkp. 234, s. 59; por. A. Wojtkowski, op. cit., s. 547.*

27. Por. S. M. Kuczyński, op. cit., s. 132 oraz M. Biskup, op. cit., s. 674.

28. *Scriptores rerum Prussicarum*, Bd. 3, s. 301.

29. *Monumenta Poloniae Historica*, t. 3, Lwów 1878, ss. 83, 312.

30. M. Taube, *Istortja zarożdenija sovremennago meždunarodnago prava (srednie veka)*, t. 1, Petersburg 1894, ss. 201—206; A. Levy, *Beiträge zum Kriegsrecht im Mittelalter, insbesondere in den Kämpfen, an welchen Deutschland beteiligt war, Untersuchungen zur Deutschen Staats- und Rechtsgeschichte*, H. 29, Breslau 1889; H. Wehberg, *Krieg und Eroberung im Wandel des Völkerrechts*, Frankfurt-Berlin 1953, s. 22; K. S. Cram, *Iudicium belli. Zum Rechtscharakter der Kriege im deutschen Mittelalter*, Beihefte zum Archiv für Kulturgeschichte hrsg. von H. Grundmann und F. Wagner, H. 5, Münster/Köln 1955, s. 132; D. Koenen, *Völkerrechtliche Funde in deutschen Rechtsquellen des 13. bis 16. Jhs.*, Bonn 1966 (dysertacja doktorska), s. 135.

31. E. Nys, *Les origines du droit international*, Bruxelles 1894, s. 176. gdzie autor powołuje się na prawnika włoskiego, Baldusa de Ubaldis (1327—1400).

32. Por. Kazanie Stanisława ze Skarbimierza, *De bellis iustis*, wydrukowane przez L. Ehrlicha (Polski wykład wojny XV wieku, Warszawa 1955) oraz list Pawła Włodkowica do biskupa krakowskiego Zbigniewa Oleśnickiego (1432), w: *Pisma wybrane Pawła Włodkowica*, t. 3, wyd. L. Ehrlich, Warszawa 1969, ss. 220—221.

ksemburskim i papieżem, jak wskazują przytoczone wzmianki, gdyż Krzyżacy rozpoczęli działania wojenne przed doręczeniem wypowiedzenia królowi polskiemu. Natomiast państwo zaatakowane, prowadząc wojnę obronną, nie potrzebowało jej wypowiadać. Na ten właśnie moment w powyższym liście zwrócili uwagę Krzyżacy podnosząc, że Witold zajął Żmudź bez ostrzeżenia, dlatego oni nie muszą tego czynić wobec króla polskiego, który był przecież zwierzchnim panem księcia litewskiego.

TEKST

Malbork, dnia 6 sierpnia 1409

List wypowiedni wielkiego mistrza zakonu krzyżackiego, Ulryka von Jungingen, przeciw Polsce

Kopia: Staatliches Archivlager (Archivbestände der Stiftung Preussischer Kulturbesitz) Göttingen, Ordensfolianten 14 (Registrant), dawniejsza sygnatura C, ss. 310—311.

Dem aliirdurchluchsten fursten und herren, herren Wladissaw [sic!] koni-
nge czu Polan etc.

Wir bruder Ulrich von Jungingen homeister Dutschs Ordens. Allirdurchluchster furste und herre. Wir haben euch gafache geschreiben und bitten laszen und letczť vor euwirn sendeboten selbir muntlichen gebeten, das ir den Samayten des vorrethnisses noch den die en beylegen nicht beisteen weldet, das sie an unsirm Orden und an der Cristenheit haben gethan, des konde uns ny kein endwert werden, ap ir das thun weldet adir nicht. So das wir nicht sicher vor euch muchten sien in unsir landt czu czihen und unsir huszer czu speysen, die wir yemmerlich vorliesen und varen musen laszen, dovon ir uns mit gewalt wedir Got und recht dringet. Und als wir dirkennen, das ir den Samayten des vorrethnisses besteen wellit und das mit euwerm antragen gescheen sey, so wellen wir uns kegen euch und kegen allen den, die euch vor iren herren haben, bewaret haben, wiewol wir doch der bewarunge kegen euch nicht bedocht hetten, went ir uns ane alle bewarunge und untsagungē [sic!] eyn gamcz landt habt genomen. Gagebin uff unsirm husze Marienburg am dinstage vor Laurencii im XIII^c und IX^{den} joren.

DIE AKTE, DIE DEN „GROSSEN KRIEG“ ERÖFFNET HAT
DER ABSAGEBRIEF DES HOCHMEISTERS ULRICH VON JUNGINGEN VOM 6. AUGUST 1409
(Z u s a m m e n f a s s u n g)

Der Inhalt des im Titel erwähnten Briefes war bisher nicht bekannt, obwohl bereits Johannes Voigt ihn in dem ehemaligen Staatsarchiv in Königsberg aufgefunden hat; dabei hat er sich bloß auf seine kurze Erwähnung beschränkt (*Geschichte Preußens*, Bd. 7, Königsberg 1836). Der Verfasser hat den Brief in dem Staatlichen Archivalager in Göttingen (Archivbestände der Stiftung Preußischer Kulturbesitz) in der Abteilung Ordensfolianten 14, S. 310–311, wiedergefunden und seinen Text in der Bellage zu diesem Artikel veröffentlicht. Der Brief wurde in der Publikation von E. Joachim und W. Hubatsch (*Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198–1525*, Pars I, 1, Göttingen 1948) nicht berücksichtigt. Die Kriegserklärungsakte befinden sich in der sogenannten Iustificatio des Schiedsspruchs Sigismunds von Luxemburg, der ihn in Wrocław am 6. Januar 1420 erlassen hat. Das Urteil war für die polnische Seite nicht günstig und sie hat seine Annahme abgelehnt. Darauf hat der römische König eine Urteilsbegüdung verfertigen lassen, worin auch das von den Polen vorgebrachte Material aus der ersten Phase des Prozesses zwischen Polen und dem Deutschen Orden vor Sigismund in Sącz eingefügt worden ist. In diesem Teil der Iustificatio befindet sich auch der erwähnte Absagebrief. Der Verfasser hat sich bei der Analyse des Textes auch mit seinem Ursprung, seiner Form und seinem Inhalt, sowie mit der Frage seiner Zustellung an den König von Polen befaßt. Zum Schluß wurde in dem Artikel die Frage der Kriegserklärung im damaligen internationalen Recht behandelt.

Übers. J. Serczyk